

Workshop of
Reading the Inscription of the
Rāmgerd Dam
گتیه تاریخی سد رامگرد
گزارش کارگاه عملی کتبه خوانی

هسته پژوهشی مطالعات تاریخی معماری
و انجمن علمی معماری داخلی
دانشگاه هنر شیراز

۱۰ اسفند ۱۴۰۲
February 29, 2024

مطالعات
تاریخی
معماری

Historical Studies in
Architecture (HistArch)
هسته پژوهشی مستندسازی
سندپژوهی و تاریخ نگاری

سرپرست گروه / Team Manager

Ali Asadpour (PhD)
Associate Professor of Shiraz University of Arts

دکتر علی اسدپور
دانشیار دانشگاه هنر شیراز

گروه خوانش کتیبه / Inscription Reading Team

محمد حسین جمالی / امیررضا جهان آرا / نگار عبودی /
مینا محمدپرست / راضیه رحیمی / مینا رضایی / ملینا نامور

MohammadHosseinJamali/ AmirRezaJahanAra/
Negar Aboudi/ Mina Mohammadparast/
Razieh Rahimi/ Mina Rezaee/ Melina Namvar

Graphics & Layout
Dr. Ali Asadpour

HistArch (Historical Studies in
Architecture Research Group)

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission in writing of Ali Asadpour, or as expressly permitted by law, by licence or under terms agreed with the appropriate reprographics rights organization.

عکس برداری و فیلم برداری / Media Team

مینا محمدپرست / امیررضا جهان آرا / آمنه گنگوزهی /
راضیه رحیمی / کیمیا حاجی میرزائی

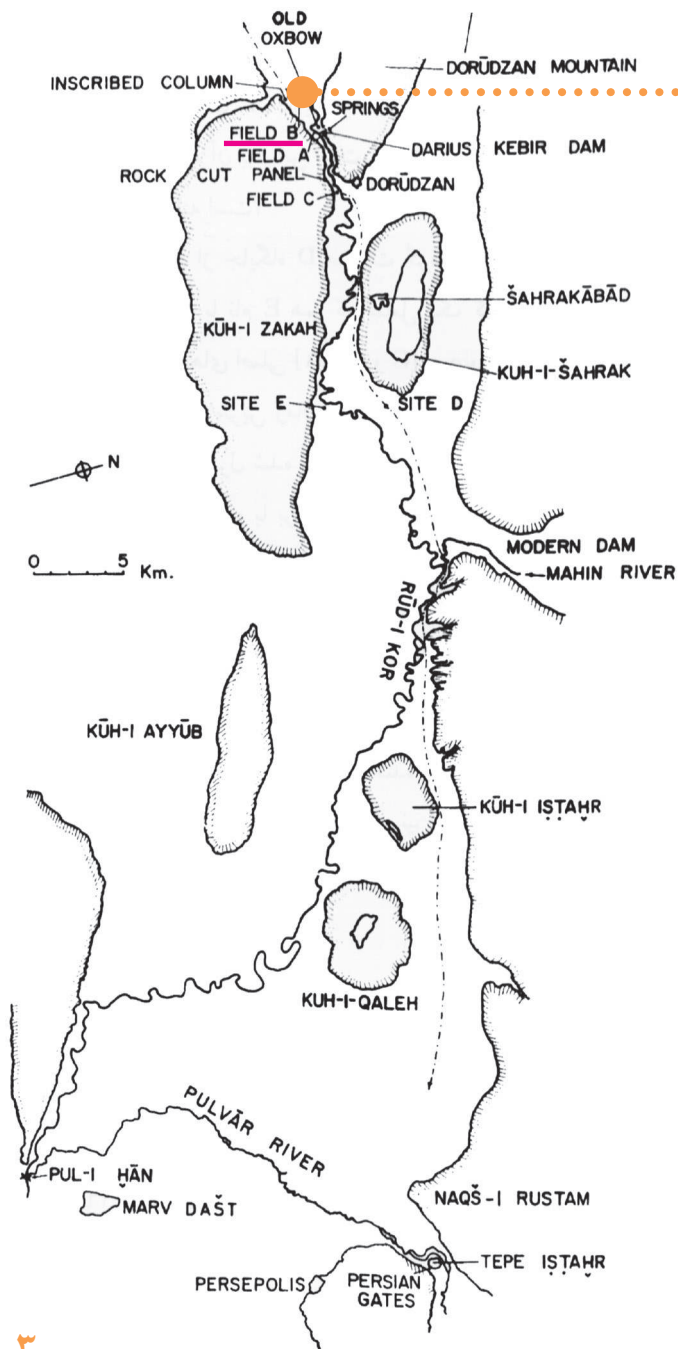
Mina Mohammadparast/ AmirRezaJahanAra/
Ameneh Gangouzehi/ Razieh Rahimi/
Kimia HajiMirzaee

هدف از این کارگاه، آشنایی با شیوه خوانش بک کتیبه ساخت از دوره قاجار به خط نستعلیق است که در آن شرکت کنندگان با القاب، شیوه تاریخ نویسی و رقم حجار روبرو بوده و با سطر بندی، شیوه نقطه گذاری و روش های خواندن حروف ناخوانا به صورت عملی آشنایی شوند.

The purpose of this workshop is to familiarize with the way of reading an inscription from the Qajar period in Nastaliq script, in which the participants were faced with the titles, the way of writing history and the name of the scribe. They get acquainted with the method of punctuation, punctuation in Persian inscriptions, and methods of reading destroyed letters, in a practical way.

پیشینه / Background

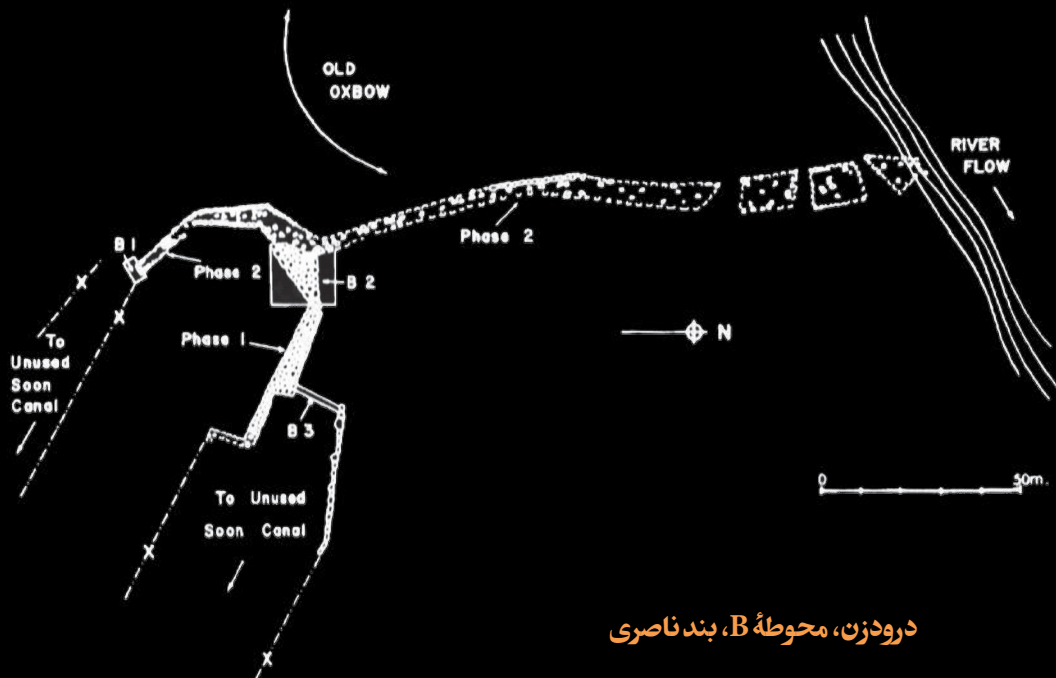
پس از یک دوره کاوش که در سال ۱۹۳۵م/ ۱۳۱۴ش، مؤسسه خاورشناسی دانشگاه شیکاگو در تخت جمشید انجام داد، کارل برگنر معمار عهده‌دار جستجوی آثار باستانی درازنای رودخانه گُر در نزدیکی‌های روستای امروزی دُرودزَن واقع در بلوک آبرج در استان فارس شد... در ادامه آن و در نوامبر سال ۱۹۶۵م/ آبان ماه سال ۱۳۴۴ش مشخص شد که سد داریوش کبیر (دُرودزَن کنونی) در نزدیکی سه اثر باستانی، روی رودخانه گُر، ساخته خواهد شد. از این رو، دانشگاه شیراز عملیات نجات بخشی را سامان داد... سازه‌هایی را که گروه جستجوگر در محوطه B کندوکاو کردند شامل بندهای انحرافی روی رودخانه گُر در موقعیتی در ۷ کیلومتری بالادست محوطه سنگ دختران است. هنگامی که برای نخستین بار در زمستان سال ۱۹۶۵م/ ۱۳۴۴ش از این میدان بازدید صورت گرفت، سازه‌هایی با معماری‌های گوناگون دیده شد که به بند ناصری معروف گردید.^۱

۱. نیکول، ماری پی (۱۳۹۳). بندهای باستانی دره دُرودزن، ترجمه محمد جعفر ملک زاده، شیراز: انتشارات نوید شیراز.

بند ناصری یا سد رامگرد / Nāseri or Rāmgerd Dam

حدود ۳۰۰ متری جنوب خاوری بندهای رامگرد، ستونی سنگی با سه سنگ نوشته روی آن در کنا راهی که به مرودشت می‌رفت پیدا شد. بلندی ستون ۱۷۴ سانتی‌متر و قطر آن ۵۰ سانتی‌متر است. دو بخش از سه بخش نوشته‌ها به شدت فرسوده شده‌اند... از بخش سوم ستون، سه تاریخ قمری مرتبط با ساخت و تعمیر یک بند در آن نزدیکی نوشته شده است.

سنگ نوشته بیان می‌کند که بند رامگرد در ابتدا توسط شاهان کیانی ساخته شده است. نخستین بار در سال ۵۹۰ ق / ۱۱۹۴ م بوسیله اتابکان فارس تعمیر گردیده و در سال ۱۰۵۵ ق / ۱۶۴۵ م دوباره در زمان شاهان صفوی زیر نظر خواجه معین‌الدوله تعمیر شده است. چندی بعد از تعمیر دوم، بند خراب شد و از کار افتاد. در سال ۱۳۰۸ ق / ۱۸۹۰ م زمین‌داران و کشاورزان رامگرد طوماری به وزیر فارس نوشتند، تا آن را تعمیر کند. وزیر «پس از دریافت مجوز از اعلیحضرت ناصرالدین‌شاه، دستور داد علی خان قاجار تا بسازد» بند را. بند را «بند ناصری» خواندند و «از عموم خواستند بیایند آن را ببینند»... این ستون هم اینک در محوطه موزه پارس (باغ نظر) در شیراز نگهداری می‌شود.

درودزن، محوطه B، بند ناصری

به جز گروه باستان‌شناسی دانشگاه شیکاگو (۱۹۶۵م)، دو منبع دیگر دربارهٔ کتیبه‌های تاریخی سد رامجرد در منابع مکتوب در دسترس است:

۱. نخست، دکتر محمدجعفر ملک زاده در ترجمهٔ کتابی که با نام «بندهای باستانی دره درودزن» (۱۳۹۳) منتشر نموده، متن کتیبهٔ قاجاری را خوانده و آن را آورده است.^۱

۲. دیگری، مجتبی دورودی و فرخ حاجیانی است که در مقاله‌ای که با نام «کتیبه‌های ستون سنگی رامجرد و سنت باستانی آن» (۱۳۹۶) منتشر نموده‌اند، به بررسی امکان وجود کتیبهٔ پهلوی در آن پرداخته و دیگر کتیبه‌های آن را نیز بررسی کرده‌اند.^۲

۱. نیکول، ماری بی (۱۳۹۳). بندهای باستانی دره درودزن، ترجمهٔ محمدجعفر ملک زاده، شیراز: انتشارات نوید شیراز.

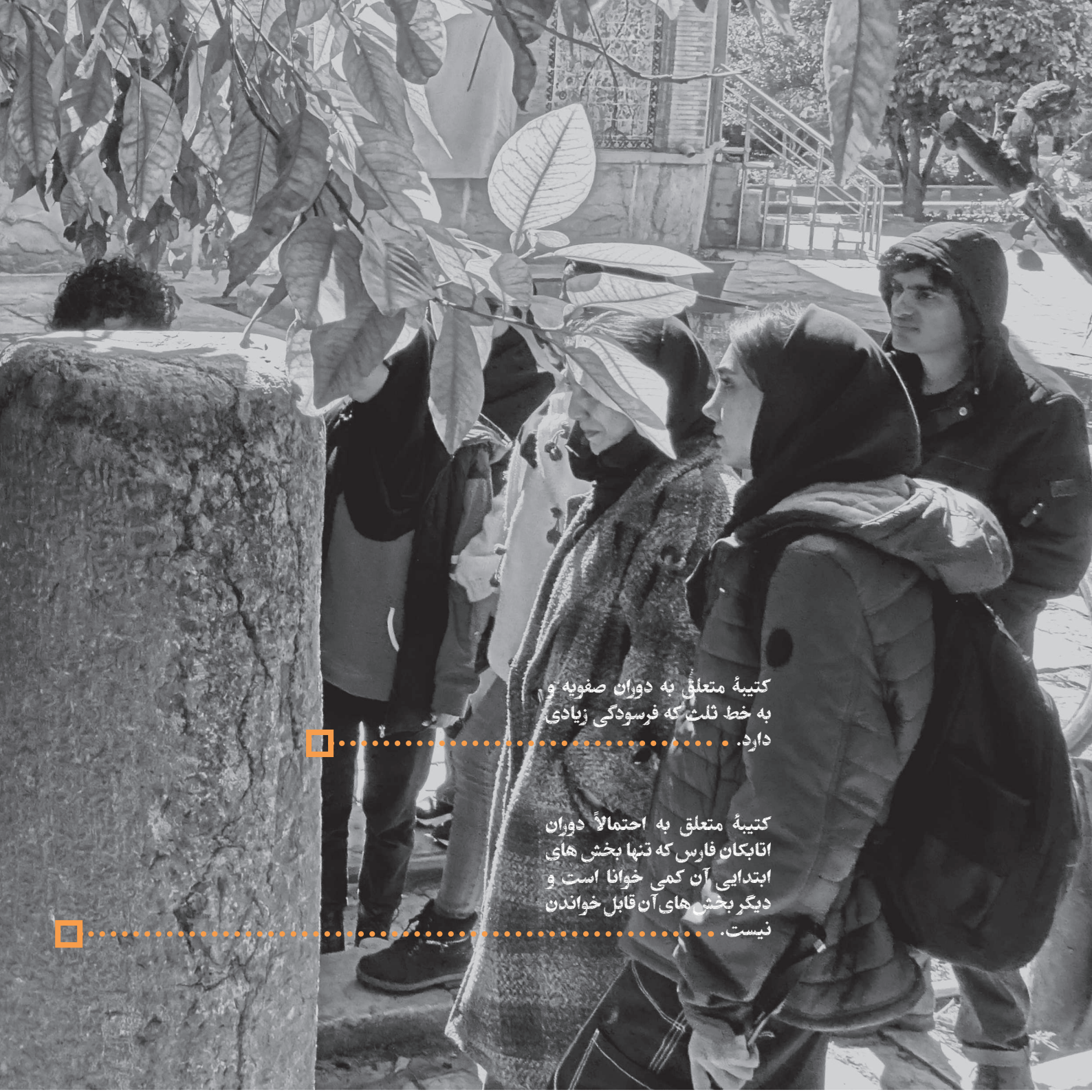
۲. دورودی، مجتبی، حاجیانی، فرخ (۱۳۹۶). «کتیبه‌های ستون سنگی رامجرد و سنت باستانی آن»، فصلنامهٔ هوای بیداری، ۱(۱): ۶۱-۷۱.

بخشی از کتیبه به خط ثلث که احتمالاً متعلق به دورهٔ صفویه است.

کتیبه نستعلیق متعلق به
دوره قاجار که تنها کتیبه
قابل خواندن در ستون
سنگی سد و امجد است.

کتیبه متعلق به دوران صفویه و
به خط ثلث که فرسودگی زیادی
دارد.

کتیبه متعلق به احتمالاً دوران
اتابکان فارس که تنها بخش های
ابتدایی آن کمی خوانا است و
دیگر بخش های آن قابل خواندن
نیست.

متن کتیبه قاجاری ستون سنگی رامجرد به خط نستعلیق

هو الله الباقي

چون سدّ بلوک رامجرد که نخست احداث آن از ملوک کیان بوده و پس از آن چنانکه از آثار این سطور که بر این ستون منقوش و منقور است ابتدای عمارت در حدود پانصد و نود و ۵۹۰ و بفرموده اتابکان فارس بوده و باز در سنه یکهزار و پنجاه [و] پنج ۱۰۵۵ خواجه معین الدین در عهد سلاطین صفویه انارالله تعالی بر اهینهم تعمیر نموده و کرت ثالثه [؟] تا سالهای دراز شکسته و خراب بود تا در سال یکهزار و سیصد و هشت ۱۳۸۰ هجری که سال ۴۴ چهل و چهارم سلطنت اعلیضرت شاهنشاه جمجاه سلطان صاحب قران ناصرالدین شاه قاجار خلد الله ملکه و اوان وزارت و صدارت جناب مستطاب اجل اشرف آقای میرزا علی اصغر خان امین الدوله وزیر اعظم دامت شوکته ست ملاک و رعایای بلوک رامجرد از نقص ارتفاعات خود خدمت شاهزاده افخم معتمدالدوله سلطان اویس میرزا فرمان فرمای مملکت فارس دامت شوکته ترمیم و اصلاح سدّ مزبور را مستدعی آمدند پس از تحصیل اجازت از حضور آفتاب ظهور همیون شاهنشاهی همت والانهمت بر مرمت آنگشته به اهتمام مقرب الخاقان علی خان قاجار بندی چنین عظیم در مدتی اندک محکم بر بسته به صورت اولیه باز آورده موسوم بسدّ ناصری نموده و بفرمود که تذکره للناظرین نگاشته آید تحریر فیشهر ربیع الاول یکهزار و سیصد و هشت هجری مطابق بارس نیل صانعه حاجی محمد حسن حجار ۸۰ غفرله سنه ۱۳

۱. ترتیب حروف در متن کتیبه به همین شکل است؛ به این معنا که صفر بعد از اعداد دیگر و در انتهای آنها آمده است تا در جای خالی مناسبی نسبت به حروف کتیبه نیز جای داده شده باشد.

هو الله الباقي

حوالہ
مکتبہ
کتاب

حوالات الیاض
 ۱. حوالہ سے
 ۲. احادیث
 ۳. حوالہ سے
 ۴. حوالہ سے
 ۵. حوالہ سے
 ۶. حوالہ سے
 ۷. حوالہ سے
 ۸. حوالہ سے
 ۹. حوالہ سے
 ۱۰. حوالہ سے

چون که
این امر
ایستای
در

[illegible]

② مقولین ۹۶۰ بار و ۱۰۵۵ بار
حدود ۱۰۵۵ بار و ۱۰۵۵ بار
حدود ۱۰۵۵ بار و ۱۰۵۵ بار

۳۰) فارس بوده و بار
شیراز و پنج خواجه عین الدین جهرم

منه و هیچ
را انا لله و االى ابراهيم

(۴) صفویه را انا لله
نموده که کرت تالله ... از

نموده شد
شکسته و خراب بود تا در سال یکصد و
۴۴

[illegible]

معدنی ۲۰
دو چارم سلفت اقلید
۱۰۰

[illegible]

.....

Subject _____
Date _____

بسم الله الرحمن الرحيم

① ناصر الدين شاه قاجار وزارت و عدالت
مستطاب

و ~~مستطاب~~ مستطاب
جواب مستطاب
مستطاب مستطاب

اجل
اشرف آملی میرزا علی احمد خان
احمد خان دایم شوکتی

① امين السلطان وزير اعظم دارم

امین السعید
راہی بلو، رامچند (۱)
خدمت نواب

(4) ملاک و ریاکاری
از رفاهیات غرضیست

از رفاهات
- ازداده افخم صمد الله به
- افخم

۱) شاهداده (مستند) فراموشی

ادعيت مني

⑪ دامت شوق، دامت
آمدن سین از سینه

(مستحق)

(۱۲) از حضور اقدس

... ..

www.histarch.shirazartu.ac.ir

histarch@shirazartu.ac.ir